

Makale Türü: Kitap İncelemeleri

Geliş Tarihi: 30.01.2020

Kabul Tarihi: 01.03.2020

NUCLEAR WEAPONS AND COOPERATIVE SECURITY IN THE 21ST CENTURY: THE NEW DISORDER

Alperen Kürşad ZENGİN*

Nuclear Weapons and Cooperative Security in the 21st Century: The New Disorder, by Stephen J. Cimbala, Routledge, xiii+188 pp. \$ 56.88 (Paperback), New York 2010, ISBN: 978-0-415-55228-8.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı ortadan kalkmış ve yenedünya düzeninde geçmişin tehdit algılamaları ve stratejik denge unsurları değişiklik göstermiştir. Bu yeni düzende uluslararası terörizm, illegal göç hareketleri ve bazı bölgesel istikrarsızlıklar uluslararası sistemi daha anarşik hale getirmiştir. Soğuk Savaş'ın nükleer caydırıcılığa dayanan “*dehşet dengesi*” dönemin istikrarını sağlasa da nükleer silahların bugün aynı işlevi görebileceği hususu şüphelidir. Yine Soğuk Savaş döneminde nükleer silahlarla ilgili ABD ve SSCB arasında ABM, INF, START I-II vb. gibi anlaşmalar bugün tartışılır duruma gelmiş hatta bazıları feshedilmiştir.

Stephen J. Cimbala çalışmasında, yukarıda ana hatları ile değindiğimiz, yeni düzende nükleer silahların rolüne ve bu silahların üretilmesi, yayılması ve kullanımı olasılıklarına dair Soğuk Savaş dönemine atıfta bulunarak bazı analizler gerçekleştiriyor.

Yazar çalışmanın merkezine güvenlik yönetimine dair üç temel problemi oturtmaktadır, bunlardan birincisi ABD ve Rusya arasındaki nükleer denge- nin istikrarı, ikincisi, Sovyetler Birliği'nden miras alınan nükleer cephaneli- ğin sorumluluğu, üçüncüsü ise, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının (KİS) çoğalma olasılığı ile nükleer ve nükleer olmayan güçlerin her iki sonucu da önlemek için harekete geçmedikçe, tüm nükleer silahların yayılmasını önleme rejiminin tehlikeye atılmasıdır. Yazar tüm bu güvenlik yönetimi sorunlarının

* Milli Savunma Üniversitesi ATASAREN Enstitüsü Güvenlik Araştırmaları Bölümü Doktora Öğrencisi.

hem ABD, NATO, Rusya hem de diğer nükleer güçlere ve nükleer güç olmaya çalışan nükleer olmayan devletlere ait olduğunu öne sürmektedir (s. 1).

Çalışmanın birinci bölümünde “*Alternatif Nükleer Rejimler*” başlığı altında beş farklı rejimden bahsedilmektedir; bunlardan birincisi, Soğuk Savaş’ın olgun dönemlerinde ABD ve SSCB arasında ortaya çıkan “*karşılıklı dehşet dengesi*”ne dayanan nükleer caydırıcılıktır. İkincisi ise nükleer bir öncülün ilk vuruş kapasitesine eriştiği (ABD’nin SSCB’nin ilk nükleer silah denemesine kadarki elinde bulundurduğu dönem) “*nükleer öncelik*” rejimidir. Üçüncü rejim Reagan ve Gorbachov yönetimleriyle özdeşleşmiş “*savunma hakimiyeti*”dir. Bu rejim devletlerin füze savunma sistemleri geliştirmesiyle, nükleer silahların saldırıdan savunmaya doğru evirildiği dönemdir. Dördüncü rejim “*nükleer silahların ortadan kaldırılması*”dır (s. 9-30). Yazar bölümün girişinde “...bunlar (rejimler) nükleer strateji, silah kontrolü ve silahsızlanmada politika yönergeleri amacıyla yapılan çalışma ve aday temelleri için alternatif perspektiflerdir.” (s. 9) iddiasında olmasına rağmen Soğuk Savaş dönemine ait nükleer süreçleri sınıflandırmaktan ileriye gidememiştir. Her ne kadar Soğuk Savaş sonrası yakın dönemle bazı noktaları ilişkilendirmeye çalışsa da aslında Soğuk Savaş’a göre bir yorum getirmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde “*Teknoloji Yeniliği ve Gelecekteki Caydırıcılık*” başlığı altında önce tatmin edici derecede “*caydırıcılık ve nükleer caydırıcılık*” kavramları açıklandıktan sonra ABD’nin ve NATO’nun yakın geçmişten itibaren karşı karşıya kaldığı tehditlerle mücadelede ne gibi sorunlar yaşa(yabileceği)diği anlatılıyor. Bu kapsamda terörizm ve terörist grupların KİS'lere ulaşımı ve kullanma olasılıkları tartışılıyor. Daha sonra özellikle füze savunma sistemlerinin geliştirilmesiyle nükleer caydırıcılığın eskisi gibi algılanamayacağını ve nükleer silahların artık *trendsetter* olma özelliğini yitirdiğini söylemektedir. Ayrıca savaş kavramı ve savaşılan nesnelere değiştiği için (özellikle terörizm ile mücadelede asimetrik savaş kavramına vurgu yapılıyor) nükleer silahların *peacemaker* olma özelliğini de yitirdiği belirtiliyor. Bölümün genelinde özellikle terörizm merkezli tehdit algılaması sanki sadece ABD ve NATO’ya ait gibi anlatılmakta ve terörizmle mücadelenin odağına bu iki yapı oturtulmaktadır. Fakat terörizm aslında dünyanın geneli için bir tehdittir ve bu tehditle birçok ülkenin başı derttedir.

Çalışmanın üçüncü bölümde “*Nükleer Silahların Kaldırılması veya Sınırlama? Seçenekler ve Riskler*” adlı bölümde nükleer silahların sınırlandırılması, azaltılması yönündeki anlaşmalara değinilerek geleceğe dair sekiz nükleer güce sahip ülkenin olası bir savaş veya tehdit durumunda ellerindeki silah sayılarına ve bu silahların modellerine göre bir senaryo geliştirilmiştir. Bu noktada varsayımsal bir şekilde her bir devlete atanan silah sayıları üzerinden aslında az bir miktarda silahın devletlerin (ABD-Rusya özelinde) birbirini yok etmeye yeteceğini -böylece caydırabileceğini- hatta saldırılar sonunda kullanılabilir silah miktarının oldukça fazla kalacağı iddia edilmektedir.

Bahsi geçen senaryolar birkaç farklı yönden sorunludur. Senaryolarda devletlere atanan silah sayılarının neye göre verildiği muamma olduğundan

senaryoların çıktılarının bilimsel bir sonuca vardığını söylemek güçtür. Yine senaryolarda, Kuzey Kore ve İran'ın (ve belki Japonya'nın) bahsi geçen sekiz devlete eklenmemesinin nedeni resmi olarak kabul görmemiş ya da durduruldukları varsayımı üzerinden açıklanmış olsa da bu devletlerin oluşturduğu tehditler göz ardı edilmiştir. Çünkü görünürde bu iki devletin nükleer silaha sahip olmayan diğer ülkelere göre bu silahları edinebilme kapasiteleri çok daha fazladır. ABD-Rusya arasında ortaya çıkabilecek bir nükleer savaş durumunda (ki istekli olmadıkları belirtilmiş) alarma geçen taraflar olarak aralarındaki silah kıyımı ya da caydırıcılığına vurgu yapılmıştır. Peki böylesi bir durumda farklı üçüncü ya da dördüncü bir tarafın bu savaşa dâhil olma olasılığı yok mudur? Bu soru önemlidir çünkü 3. ya da daha fazla tarafın dahiliyeti caydırıcılık ve yok-etme varsayımlarını tamamen değiştirebilir.

Nükleer silahlarla ilgili (azaltılması, sınırlandırılması) anlaşmalara verilen önem tartışmalıdır. Tabi ki Soğuk Savaş'ın yumuşama döneminden itibaren bu anlaşmaların başarılarını göz ardı edemeyiz fakat 2002'de ABD'nin "ABM" anlaşmasından çekilmesi ve 2019 yılında INF anlaşmasının sona ermesiyle birlikte nükleer silahların kontrol sistemi neredeyse çökmüştür. Hatta günümüzde 2021 yılında sona erecek olan START anlaşmasının süresinin uzatılmayacağı yorumları yapılmaktadır. Bu haliyle sadece anlaşma temelli bir kontrol eskiden bile tartışmalıyken, günümüz uluslararası güvenliği adına medet umulacak bir durumda değildir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde "*Nükleer İlk Kullanım: Kaçınılmaz Olanla Yüzleşmek veya Ateşle Oynamak?*" başlığı altında 3. bölümde öne sürülen paradigmlar daha geniş bir çerçeveye açıklanmış ve bu paradigmlar haklı bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Bölümün en önemli çıkarımı ise nükleer silahların günümüz uluslararası sitemindeki tehditlere karşı (terörizm) kullanımı konusunda makul bir araç olmadığının belirtilmesidir. Lakin burada değinilmesi gereken bir başka konu: terörizm için neden nükleer silahlar caydırıcı bir unsur değildir? sorusudur. Başka bir deyişle terörist bir grup nükleer güce sahip bir ülkeye saldırırken (9/11 olayları) onun nükleer gücünü neden hesaba katmaz? Bu sorunun elbette makul açıklamaları mevcuttur fakat yazar bu noktayı üstünkörü geçiştirmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde "*Bush Beklentileri ve Etkiler Sonrasında ABD-Rusya Nükleer Gücünün Azaltılması*" başlığı altında giriş bölümünde açıklanan üçlü güvenlik yönetimi sorunsalı üzerinden ABD-Rusya arasındaki nükleer silahlara dair anlaşmaların devam ettirilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Ancak çalışmanın 2010 yılında basılmasından dolayı yazarın ABD'nin 2019 yılında INF'den çekileceğini ve nükleer silahların kontrol mekanizmasının neredeyse çökmüş olmasını öngörememesi bir anlamda makul karşılanabilir. Bölümün en önemli çıkarımları ise, ABD ve Rusya arasında sürdürülebilir bir nükleer anlaşmanın yokluğunda ya da bu yapıların zedelenmesi durumunda nükleer güce henüz sahip olamamış diğer devletler için alan açacağı ve böylece ABD ile Rusya'nın meşru nükleer güçler üzerindeki kontrolünün ve üstünlüğünün aşınması durumlarıdır.

Çalışmanın altıncı bölümü uluslararası ilişkilerin temel teorilerinden “*realizm, inşaçılık ve liberalizm*”in nükleer güce ve güvenliğe dair yaklaşımları anlatılmaktadır. Bu bölüm teorik bakımdan tatmin edici olmamakla birlikte çalışmanın kavramsal yapısına da uymamaktadır. Çünkü çalışma belli bir Soğuk Savaş dönemi nükleer silah anlatisından günümüze gelerek geleceğe dair bazı senaryolar üzerinden bir işbirliği ortamının olup olmayacağını tartışmaktadır. Yani yazarın temel amacı teorik bir analiz değildir. Ayrıca teorik-kuramsal çerçevenin akademik literatürde ilk bölümden verilmesi düsturuna da uyulmamıştır.

Yazar çalışmanın yedi ve sekizinci bölümlerinde ABD-Rus nükleer kuvvetlerinin azaltılması, Asya’da nükleer silahların yayılması ve Moskova’nın denizaltı temelli nükleer caydırıcılığının geleceği hakkındaki sorunları anlatıyor ve açıklıyor. Yedinci bölümün temel çıkarımları ise; 2020 yılı için sekiz Asya nükleer devletinin varsayıldığı bir senaryoda, söz konusu ülkeler arasında gelecekteki caydırıcılık ilişkilerinin güvenilirliği üzerindeki etkilerini tartışarak potansiyel güç özelliklerini ve operasyonel varsayımlarının anlatılmasıdır. Sekizinci bölümde ise, Rusya’nın balistik füze taşıyan denizaltılarının 2007’de yalnızca üç devriye gezmesi gerçeği göz önüne alındığında (s. 129), son dönem Moskova’nın nükleer triadının bir ayağının emekli olmasının caydırıcılık için tehlikeli olup olmayacağına dair ayrıntılı bir analiz sunmaktadır. Bu bağlamda Stephen J. Cimbala, askeri bağlamın yanı sıra siyasi bağlamın önemini vurgulamaktadır.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak bu eser, nükleer silahlara dayanan kavramları (caydırıcılık, ilk vuruş-ikinci vuruş kapasitesi..vb.) daha önce bu kavramları bilmeyen ya da kavramlara dair bilgilerini geliştirmek isteyen okuyucular için oldukça zengin bir çalışmadır. Yine nükleer süreçlerin geçiş evrelerinin sınıflandırılması yoluyla okuyucunun süreci kavrama kapasitesini arttırmaktadır. Aynı zamanda Soğuk Savaş dönemi uluslararası sisteminin anlaşılması adına okunacak olan bir siyasi tarih kitabının yanında tamamlayıcı olabilecek kadar etkin bir yelpaze sunmaktadır. Çalışmanın zayıflığı ise yukarıda kitabın bölümlerini özetlerken belirttiğimiz argümanlara ek olarak olabilecek olanların iyi öngörülemediğini daha çok gelecekte olması gerekenlerin olabilecekmiş gibi yorumlanmasındandır.